

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ АБ'ЮЗНИХ СТОСУНКІВ У ВІРТУАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ

Оверчук В.А.

д.е. н., к.психол.н., професор кафедри психології
Донецький національний університет
імені Василя Стуса (Україна)

Кібербуллінг – це використання інформаційних і комунікаційних технологій, наприклад, електронної пошти, мобільного зв'язку, особистих інтернет-сайтів, сторінок у соціальних мережах для навмисного, неодноразового і ворожого цькування однією особою або групою, інших людей [1]. У ситуації кібербуллінгу, у кривдника зберігається відносна анонімність, а свідками насильства стає більш широка аудиторія, яка має доступ до розміщеної інформації [2]. Анонімність надає неможливість точно визначити і знайти кривдника, вона робить цькування простим для виконавця і надає йому можливість робити більш витончені й жорстокі знущання. Також, для кібербуллінгу характерна його вседоступність, сьогодні практично будь-який підліток має в наявності гаджет (англ. gadget – пристрій) та доступ до мережі Інтернет, а завдяки мобільним пристроям цей доступ сягає 24 годин на добу. На відміну від звичайного цькування, кібер-цькування охоплює величезну аудиторію інтернет-користувачів. Ситуація ускладнюється тим, що інформацію, запущену в Інтернет з метою дискредитації людини, її цькування, вкрай складно видаляється. Це породжує у жертви відчуття безпорадності, безвиходу. Тривога жертви посилюється, так як вона не може визначити, звідки і хто на неї нападає. Крім того, анонімність може стати причиною виникнення у кривдників феномена розгальмовування - вседозволеності у відсутності загрози покарання [3]. У разі кібербуллінгу насильство не обмежено в часі і просторі і може статися в будь-який момент [3]. Відсутність

безпосереднього контакту кривдника і жертви може призводити до спотворення зворотного зв'язку, причому, учасники комунікації можуть і не здогадуватися про це [3]. Комунікативна опосередкованість кібербуллінгу особливо істотна, якщо мова йде про підлітковий вік.

Як правило, підлітки, які стають жертвами утиску, вже були жертвами в реальному житті. Жертвою буллінгу може стати будь-яка дитина, але зазвичай «мішенню» обирають тих, хто слабший або якимось відрізняється від інших. Часто жертвами переслідувань стають діти, які мають «стигми» жертви: якісь фізичні вади розвитку (вади зору, слуху, рухові обмеження, часто хворіючі діти тощо), особливості поведінки (сором'язливі, замкнуті, імпульсивні тощо), зовнішні особливості (зайва вага, занадто худорляві, руді, обличчя з веснянками тощо), нерозвинуті соціальні навички (відсутність досвіду спілкування у колективі – «домашні діти», страх перед школою, невстигаючі діти тощо), імідж відмінний від інших (одягаються не в контексті молодіжної моди, виглядають неохайними тощо), соціальне походження відмінне від їхнього оточення (заможна чи бідна сім'я, повна або неповна сім'я, благополучна або неблагополучна сім'я тощо) та ін.

У випадку кібербуллінгу підлітку не обов'язково мати «стигми» жертви, так як у віртуальному просторі не діють жодні обмеження, буллери не обов'язково мати фізичну силу, авторитет і вплив на однолітків, мати прихильників, підтримку щоб відчувати свою перевагу; можливо буллер навіть не знайомий із жертвою за межами віртуального простору.

Ті, хто організують інтернет-переслідування, впевнені у своїй безкарності, вони насолоджуються всездозволеністю, яку їм дає віртуальний простір, відсутністю контролю з боку дорослих і можливістю бути іншими.

Дослідник кібербуллінгу Біл Белсі виділяє наступні основні причини кібербуллінгу [4]:

- прагнення до переваги – за рахунок цькування в мережі Інтернет підлітки намагаються самоствердитися, набути переваги над кимось;
- заздрість – роздратованість дитини через благополуччя інших людей;
- помста – розплата за образу, заподіяне зло;
- розвага – отримання задоволення за допомогою приниження, утиски інших людей;
- конформізм – прагнення змінити думку особи під впливом групи людей;
- проблема в сім'ї – спроба компенсувати внутрішню образу, біль;
- низький рівень емпатії – зосередженість на собі і своїх проблемах.

Кібербуллінг завдає негативних наслідків на всіх рівнях функціонування підлітка:

1. соціальному – викликає пригніченість, втрату комунікативних навичок, скритність, недовіру до оточуючих людей;
2. психологічному – відбувається зниження самооцінки, з'являються часті зміни настрою, лякливість, страхи, ознаки депресії, агресивна поведінка, підвищується тривожність, втрачається впевненість у собі, висловлюються суїцидальні думки;
3. педагогічному – знижується успішність, підліток починає прогулювати уроки;
4. фізіологічному – з'являються психосоматичні розлади, погіршується якість сну, виникають головні болі, підвищується стомлюваність, знижується імунітет [5].

Останнім часом набирає обертів таке явище, як булліцизм, під яким мають на увазі суїцидальні спроби підлітків на ґрунті постійного, затяжного цькування.

Батькам, педагогам необхідно звертати увагу на ознаки, які можуть свідчити про травлю підлітків. Цих ознак є велика

кількість і вони залежать від індивідуальних особливостей особистості, його характеру. До загальних ознак можна віднести:

1. роздратованість, замкнутість, постійне перебування в Інтернеті, закриття доступу до своїх сторінок, установка паролів на домашньому комп'ютері;

2. зміна іміджу, зовнішності: неохайність, недбалість у зовнішньому вигляді, вибір похмурого одягу, можливо, з символікою смерті, поява шрамів, порізів, малюнків у вигляді хрестів, сатанинських зірок, фашистської символіки;

3. захопленість містичними фільмами і кривавими сценами насильства.

Таким чином, кібербулінг – одна з форм негативної девіації, що виникла в епоху інформаційного суспільства. Перед батьками, психологами, соціальними працівниками, педагогами стоїть дуже важливе завдання вчасного реагування та запобігання цього небезпечного явища.

Буллінг залишає негативний відбиток у свідомості не тільки жертви, а й усіх, хто бере участь у травлі або спостерігає за нею. Перед українським суспільством постало важливе завдання навчитися бачити та критично оцінювати взаємовідносини між молодим поколінням, для того, щоб запобігти девіаціям та їхнім наслідкам.

Список використаних джерел

1. Belsey B. Cyberbullying: An Emerging Threat to the “Always On” Generation [Електронний ресурс] / Bill Belsey. – Режим доступу : http://www.cyberbullying.ca/pdf/Cyberbullying_Article_by_Bill_Belsey.pdf

2. Heirman W., Walrave M. Assessing Concerns and Issues about the Mediation of Technology in Cyberbullying // Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace. 2008. Vol. 2. No. 2. Pp. 1-18.